

Nota Ardooie Sprietstraat

Programma van maatregelen

Bert ACKE, Maarten BRACKE, Gwendy WYNS en Julie HAGEN

20-3-2019

1. Gemotiveerd advies

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande verkavelingsaanvraag te Ardooie Sprietstraat, waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 3000m² of meer bedraagt, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog. De archeologienota¹ bestond enkel uit een bureauonderzoek, in het programma van maatregelen was opgenomen dat er een proefsleuvenonderzoek diende uitgevoerd te worden in uitgesteld traject. In deze nota, opgemaakt onder supervisie van een erkend archeoloog, worden de resultaten van dit proefsleuvenonderzoek beschreven.

De advieszone was ca. 48266m² groot zoals aangegeven in de opgemaakte bureaustudie. Hiervan werd 6525m² (13,5%) onderzocht door middel van proefsleuven, en 361m² (0,7%) door middel van kijkvensters. De vooropgestelde dekkingsgraad van 12,5% zoals opgenomen in de Code van Goede Praktijk (te verdelen over 10% sleuven en 2,5% dwarssleuven/volgsleuven/kijkvensters) werd hiermee ruim behaald (14,2%). Daarnaast kon ook een goede inschatting gemaakt worden van de verstoringsgraad.

Bij het proefsleuvenonderzoek werden 70 spoornummers uitgedeeld aan meilers, kuilen, paalsporen, bomputten en greppels en grachten. Het merendeel van de sporen kent een onbepaalde datering of is te dateren in de post middeleeuwen. In het centrale deel van het terrein werden 3 meilers aangetroffen met een tot nog toe ongekende datering. In het noordelijk deel, aan het Duivelstraatje, werd een sporen concentratie uit de volle middeleeuwen (1125-1275 n.C.) aangetroffen. Het sporenbestand bestaat uit paalsporen, kuilen en greppels. Op basis van enkele oversnijdingen gaat het vermoedelijk om een gefaseerd woonerf. Daarnaast werden nog meerdere grachtsegmenten van OW georiënteerde postmiddeleeuwse perceelsgrenzen aangetroffen die terug te vinden zijn op historische kaarten en het huidige kadaster.

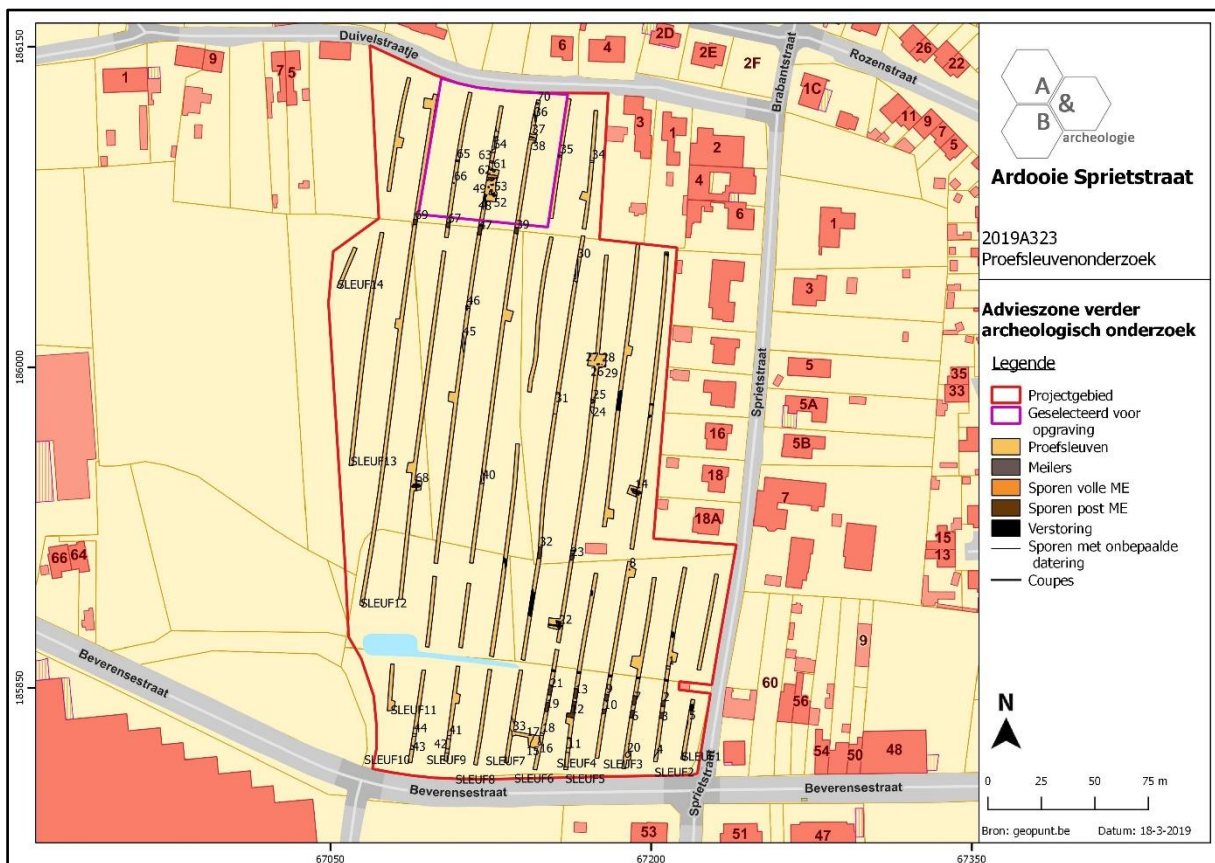
Gezien de archeologische resultaten wordt een verder vervolgonderzoek geadviseerd in het noordelijk deel van het plangebied. In totaal bedraagt de advieszone ca. 3800m². Daarnaast wordt een natuurwetenschappelijk onderzoek nodig geacht op twee van de drie aangetroffen houtskoolmeilers.

¹ <https://id.erfgoed.net/archeologie/archeologienotas/8282>.

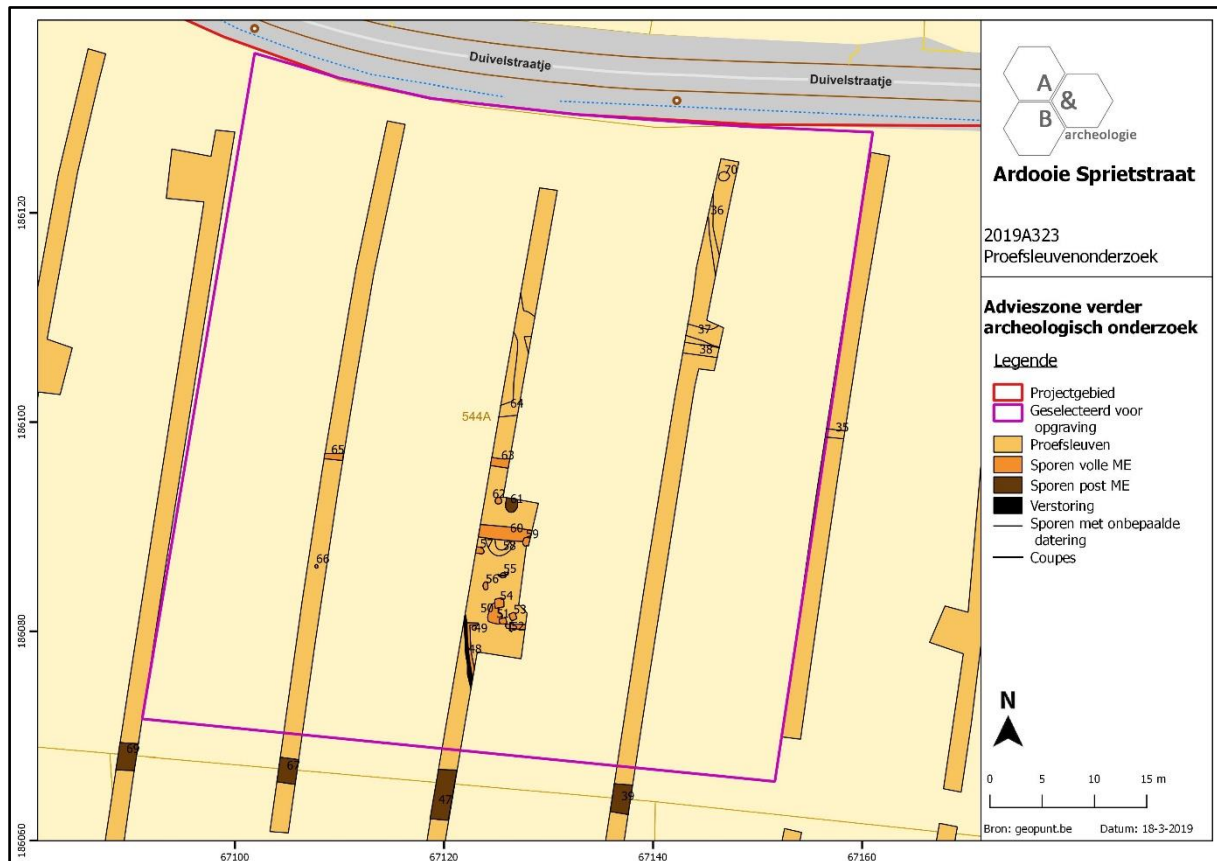
2. Afbakening van de opgravingszone

Het noordelijk deel van het plangebied wordt geselecteerd voor een verdere archeologische opgraving. In totaal betreft de advieszone een oppervlakte van ca. 3800m². Alle aangetroffen archeologische sporen uit de volle middeleeuwen bevonden zich in dit deel van het plangebied.

Bij de archeologisch opgraving dient mogelijk rekening gehouden te worden met een bufferzone langsheen de straat aan de noordelijk zijde. Hierdoor kan de reële oppervlakte van de opgravingszone iets lager liggen dan de geadviseerde oppervlakte. De overige grenzen worden gevormd door een weiland, de belemmeringen zijn hierdoor beperkt. De aanwezigheid van nutsleidingen in de advieszone werden niet vastgesteld.

Figuur 1 Afbakening van de opgravingszone in paarse kader (bron: geopunt.be).

Figuur 2 Detail van de opgravingszone in paarse kader (bron: geopunt.be).

3. Vraagstelling

Het doel van het onderzoek is om de archeologische sporen te karteren en onderzoeken. Volgende niet limitatieve vraagstellingen dienen hierbij vooropgesteld te worden:

- Wat is de aard, omvang, datering en conservatie van de aangetroffen archeologische resten?
- Welke spoorcategorieën zijn aanwezig? En tot welke functie behoren deze (bewoning, begraving, artisanal, ...)? Welke structuren kunnen onderscheiden worden (gebouwen, waterputten, kuilen, ...)?
- Wat is de aard van de bewoning? Welke (gebouw)structuren kunnen worden herkend? Kunnen de huisplattegronden vervolledigd worden? Tot welke types kunnen de huisplattegronden gerekend worden? Fasering?
- Kunnen sporen of vondsten van artisanale activiteiten onderscheiden worden, zoals bv. meilers?
- Zijn sporen en/of vondsten aanwezig uit andere periodes of behoren ze allemaal tot de volle middeleeuwen?
- Uit wat bestaat de materiële cultuur en kan dit iets leren of het gebruik van de site en de bewoner(s)? Tot welke groep, type, baksel, ... behoort het aardewerk?
- Lenen vondsten zich tot een conservatie? Wat is hun meerwaarde?
- Kunnen bepaalde sporen verder natuurwetenschappelijk onderzocht worden? Wat is hun meerwaarde? Welke vormen van natuurwetenschappelijk onderzoek zijn van toepassing (C14-datering, macrobotanisch, pollen, dendrochronologie, houtsoortbepaling, antracologie, petrografie, archeozoölogie, ...)? Wat leert het natuurwetenschappelijk onderzoek ons over het lokale en regionale milieu in de late middeleeuwen? Kan de site op basis van 14C-datering scherper gedateerd worden of geeft het vondstmateriaal genoeg inzichten hieromtrent?
- Wat was het (cultuur)landschap doorheen de tijd? Hoe verhoudt zich dit tot de locatiekeuze van de vastgestelde bewoning? Kunnen de resultaten een beeld werpen op het paleolandschap waarin de mens zich voortbewoog (flora en fauna)?
- Hoe past de vindplaats binnen het regionale landschap uit deze specifieke periode(s)? Kan de site in een ruimer archeologisch kader geplaatst worden of betreft het een lokaal fenomeen?
- Kan op basis van de archeologische sporen en het vondstmateriaal een beeld worden gevormd over de relatie tussen de mens en zijn omgeving? Zo ja: welke is deze relatie?
- Kan een beeld worden verkregen op de consumptiepatronen op de site?
- Kunnen de vondsten een beeld werpen op eventuele patronen van lokale, regionale en transregionale economische processen?

4. Plan van aanpak (onderzoeksstrategie, -methode en –technieken)

4.1. Opgraving

Gezien de geplande werken (uitgebreide verkaveling) is een *in situ* behoud niet mogelijk. Er dient bijgevolg een opgraving uitgevoerd te worden om de archeologische resten te onderzoeken.

Het onderzoeksgebied heeft een oppervlakte van ca. 3800m² en omvat het noordelijk deel van het plangebied. In deze zone worden sporen verwacht van een volmiddeleeuws gefaseerd erf. Het onderzoek kan uitgevoerd worden op één archeologisch vlakniveau (C-horizont) in meerdere werkputten en dient aangelegd te worden met een graafmachine met een platte graafbak onder begeleiding van de archeoloog. Hierbij wordt de grond afzonderlijke gestockeerd om vermenging te voorkomen. Belangrijk bij de indeling van de werkputten is dat (gebouw)structuren in één werkput worden gevat en onderzocht. Het archeologisch vlak situeert zich op een diepte van ca. 50cm onder het huidige maaiveldniveau.

Het archeologisch onderzoek dient conform de Code van Goede Praktijk uitgevoerd te worden. Sporen dienen geregistreerd en onderzocht te worden. Indien sporen zich lenen tot natuurwetenschappelijk onderzoek kunnen stalen genomen worden. De staalname en conservatie gebeurt volgens de bepalingen zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. De staalname en de selectie welke stalen verder onderzocht dienen te worden, gebeurt met het oog op het beantwoorden van de onderzoeksvragen. Voorafgaand, tijdens en na het veldwerk overlegt de veldwerkleider met de betrokken natuurwetenschapper(s) en de conservator.

Indien een waterhoudende structuur (diepe gracht, waterput, ...) aangetroffen wordt, dient men te werken met een bronbemaling om de structuur in goede en veilige omstandigheden te onderzoeken. In eerste instantie kan een controleboring meer inzicht geven in de diepte van de grondwatertafel en indien een bronbemaling daadwerkelijk nodig is. Grachten en greppels dienen zodanig onderzocht te worden dat een goed inzicht kan verkregen worden in de fasering ervan (coupes op knooppunten, aansluitingen, over/doorsnijdingen, uiteindes, onderbrekingen, ...).

Tijdens de opgraving dienen de archeologische sporen gecontroleerd te worden met een metaaldetector op aanwezigheid van metalen voorwerpen.

4.2. Natuurwetenschappelijk onderzoek op de houtskoolmeilers S14 en S22

In het volledige plangebied werden drie verspreid gelegen houtskoolmeilers aangetroffen, meer bepaald S14, S22 en S68. De meilers werden volledig opgegraven d.w.z. gecoupeerd, geregistreerd en bemonsterd. Het potentieel tot kennisvermeerdering van deze sporen werd onvoldoende groot geacht om deze mee op te nemen in de advieszone, zeker gezien hun geïsoleerde posities. Het kennispotentieel ligt eerder in een verder natuurwetenschappelijk onderzoek, waarvoor stalen tijdens het vooronderzoek werden genomen. Houtskoolmeilers worden in verband gebracht met de

ontginningsfase van een bepaald gebied of regio en kunnen veel informatie verschaffen over de historiek van het landschapsgebruik. Hoewel het zeer verspreid gelegen structuren betreft, bevatten ze dus wel degelijk enige informatie en ook potentieel tot kennisvermeerdering.

Uit de vullingen de meilers werd telkens 15l bulkstaal ingezameld ten behoeve van antracologisch onderzoek en C14 datering. Concreet kan een 14C-dateringsonderzoek meer inzicht verschaffen in de datering van de ontginning, terwijl antracologisch onderzoek meer informatie kan genereren over de landschapshistoriek op lokaal en supraregionaal niveau door de determinatie van de specifiek gebruikte houtsoorten. De bulkstalen werden reeds uitgezeefd op maaswijdte van 1mm. Het residu werd visueel geïnspecteerd, waarbij vooral de meilers S14 en S22 in aanmerking komen door de hoeveelheid aan houtskool. Bovendien zijn deze twee meilers beter bewaard gebleven dan de meiler S68, die hierdoor niet mee opgenomen wordt in een verder natuurwetenschappelijk onderzoek.

Volgende niet-limitatieve onderzoeksvragen kunnen gesteld worden met betrekking tot de twee geselecteerde houtskoolmeilers:

- Hoewel houtskoolmeilers veelvuldig vastgestelde fenomenen zijn in de ruime regio, is niet duidelijk in welke periode(s) deze praktijken werden uitgevoerd. Wat is bijgevolg de precieze datering van deze houtskoolmeiler?

- Welk hout werd in de structuur verkoold? Wat zegt dit over het bosbestand in de onmiddellijke omgeving?

- Kunnen de houtskoolmeilers op basis van gelijke datering of op enige andere manier gelinkt worden aan de resultaten van de archeologische opgraving in het noordelijke deel van het plangebied? Zijn er aanwijzingen dat de bewoners van de aangetroffen nederzetting zich met deze activiteit bezighielden?

Bovengestelde vragen kunnen beantwoord worden door het uitvoeren van enkele natuurwetenschappelijke analyses. Meer specifiek 14C-dateringen en antracologisch onderzoek, beide uit te voeren op de verkoold houtresten. Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstellingen kunnen beantwoord worden. Deze analyses worden meegenomen met eventueel natuurwetenschappelijk onderzoek dat kan voortvloeien uit de vlakdekkende opgraving in het noordelijke deel van het plangebied. De analyses zullen pas gebeuren na afronding van het terreinwerk en basisverwerking van de opgraving. De kosten voor deze analyses en de verwerking ervan zijn mee opgenomen in het programma van maatregelen, alsook het aantal voorziene analyses.

5. Criteria niet uitvoeren onderzoekshandelingen

Er zijn geen criteria. Het archeologisch onderzoek dient uitgevoerd te worden.

6. Schatting tijdsduur (indicatief)

Het archeologisch veldonderzoek neemt ca. 15 tot 20 mandagen tijd in beslag, gezien de oppervlakte en indeling in meerdere opgravingszones. Na afronding van het onderzoek kan de zone terug aangevuld worden. De verwerking en rapportering neemt ca. 25/30 dagen in beslag. Deze tijd is nodig voor de opmaak van het rapport, opstellen van grondplannen, wassen van vondstmateriaal, opmaak van lijsten, ... Indien meerdere waterputten, andere waterhoudende structuren of andere complexe sporen aangetroffen worden kan de termijn van het veldwerk verruimen.

7. Kostenraming op basis van de geraamde tijdsduur (excl. BTW, indicatief)

- Veldwerk archeologische opgraving incl. kraanwerk (aanleg en dichten): 27.000 euro
- Verwerking, assessment, rapportage: 12.000 euro
- Natuurwetenschappelijk onderzoek en conservatie: 7.000 euro. Voor het natuurwetenschappelijk onderzoek werd al rekening gehouden met 2VHC14 analyses en 2VH antracologisch onderzoek op de monsters genomen uit de houtskoolmeilers S14 en S22.
- Onderzoek van omvangrijke sporen dieper dan de grondwatertafel (bv. waterputten): bronbemaling, onderzoek, kraanwerk, staalname, verwerking, ... voor 2500 euro tot 3000 euro per structuur

8. Gewenste competenties

- Het team moet bestaan uit minstens 3 personen, waarvan minstens 2 archeologen
- De veldwerkleider heeft ervaring met onderzoek op landelijke sites, in het bijzonder op sites uit de volle middeleeuwen

9. Bewaring archeologisch ensemble

Gedurende het onderzoek worden de vondsten als geheel bewaard in een veilige, droge en klimaatsgeschikte omgeving. Het ensemble van het vooronderzoek wordt overgedragen aan de erkende-archeoloog die het verdere archeologische onderzoek uitvoert, zodanig dat dit mee kan opgenomen en onderzocht worden en als één geheel kan bewaard worden. Na afronding van de opgraving dient de erkende-archeoloog verdere stappen te ondernemen met het archeologische ensemble (overdracht eigenaar, erkend-depot, ...).